

VERBOND VOOR NATIONAAL HERSTEL

Het **Verbond voor Nationaal Herstel** (VNH) opereerde gedurende de jaren dertig met wisselend succes in de schemerzone tussen autoritair-conservatisme en fascisme.

Het ontstaan van het VNH is vaak gekoppeld aan de Mouterij op de Zeven Provinciën, die Nederland in februari 1933 in de ban hield. Ten onrechte, want aan de oprichting van deze partij op 28 januari 1933 ging een lange voorbereidingstijd vooraf, waarin Horace van Gybland Oosterhoff een centrale rol speelde. In ieder geval vanaf 1931 ondernam deze secretaris van de Indologische Faculteit te Utrecht en redacteur van het blad *De Rijkseenheid* allerlei pogingen om te komen tot een concentratie van conservatieve, nationalistische krachten. Met een dergelijke bundeling beoogde Van Gybland Oosterhoff een dam op te werpen tegen al die zaken die de kracht van het vaderland zouden ondermijnen, zoals daar waren het oprukkende bolsjewisme, het slappe koloniale beleid, de verstikkende antithese en het om zich heen grijpende antimilitarisme. Steun zocht Van Gybland Oosterhoff onder meer bij een ratjetoe aan personen uit allerlei behoudende organisaties: mederedacteuren van *De Rijkseenheid*, leden van de Nationale Unie, het Nationaal Jongeren Verbond, Burgerwachtorganisaties, maar ook individuele conservatieve CHU'ers (waaronder F.C. Gerretson) en enige vooraanstaande fascistten (onder andere H.P. Blok, J.L. Pierson en A.A. Mussert).

Tot veel meer dan de oprichting van wat geheimzinnige studieclubjes als het Comité voor Nationale Samenwerking en het Nationaal Verbond Godsdienst, Gezin, Gezag kwam Van Gybland Oosterhoff vooralsnog niet. Het ontbrak hem vooralsnog aan een conservatieve vaandeldrager, die zijn concentratiepogingen enige status kon geven. In de herfst van 1932 vond hij zijn boegbeeld in de in behoudende kringen gezagrijke oud-generaal C.J. Snijders. Van Gybland Oosterhoffs oproep te komen tot een bundeling van nationale krachten (geplaatst in *De Rijkseenheid* 26 oktober 1932) vond nu wel weerklink en op 12 november 1932 vond onder voorzitterschap van Snijders de eerste bijeenkomst plaats van een groep die zich de Nationale Herstel Concentratie noemde.

Na enige voorbereidingstijd, waarin vooral de mogelijke deelname aan verkiezingen tot discussies leidde, werd op 28 januari 1933 het Verbond voor Nationaal Herstel officieel opgericht. Enige dagen later nam Adolf Hitler de macht over in Duitsland en sloeg de bemanning van het marineschip de Zeven Provinciën aan het muiten. In deze context van onrust plaatste het Verbond van Nationaal Herstel haar eerste manifest in verschillende landelijke kranten (10 februari 1933). Aan duidelijkheid liet het manifest niets te wensen over: 'Door het gebeurde op de Zeven Provinciën moet het voor iedere weldenkenden Nederlander duidelijk zijn, welke noodlottige en voor het Nederlandsche Volk beschamende gevolgen de bestaande verslapping van het gezag met zich meebrengt', aldus het Verbond. De remedie zag de nieuwe beweging in zaken als nationale saamhorigheid, opofferingsgezindheid, plichtsbetrachting, trouw aan het oranjehuis, bevordering van de rijkseenheidsgedachte en versterking van de uitvoerende macht. Benadrukt werd voorts dat het Verbond geen partij wilde zijn, maar een 'zuiver Nederlandsche beweging' die zich 'boven elke huidige partijformatie verheft.' Het manifest zorgde voor een redelijk grote toestroom van leden. Eind 1933 had het Verbond tussen de vier- en vijfduizend leden, een aantal dat in de jaren daarna rap zou afnemen.

Ondanks de weerzin van veel van de leden tegen de parlementaire democratie zou het Verbond op aandrang van vooral Van Gybland Oosterhoff deelnemen aan de in april 1933 gehouden Tweede-Kamerverkiezingen. Onderhandelingen met de Nationale Unie over een soort lijstverbinding voor de verkiezingen leverden niets op, daar deze conservatieve studieclub onder leiding van F.C. Gerretson vasthield aan haar eis dat ook de **Algemeene Nederlandsche Fascisten Bond** (ANFB) bij de samenwerking betrokken zou worden. Het deftige bestuur van het Nationaal Herstel voelde echter weinig voor een verkiesbare plaats voor de demagogische ANFB-leider Jan Baars en ging met een eigen door C.J. Snijders aangevoerde lijst de verkiezingen in. Opvallende namen op de kandidatenlijst van het VNH waren voorts de redacteur van het *Haagsch Maandblad* W.M. Westerman, de gematigd-conservatieve J.A. Eigeman, de oud-gouverneur van West-Java W.P. Hillen en tenslotte Piet Merkelijn, voorzitter van de Nationale Werklozenpartij.

Het leverde het Verbond voor Nationaal Herstel uiteindelijk een dikke 30329 stemmen (0.81%) op, goed voor één zetel. Haar electoraat lijkt de partij grotendeels te hebben gevonden in de meer deftige burgerij in het westen van het land. Vooral in Den Haag behaalde het Verbond een verrassend goed resultaat (2.94%), wat ongetwijfeld mede verband houdt met het sterke koloniale

element in de partij. De verkregen zetel werd uiteindelijk niet ingenomen door C.J. Snijders - die zichzelf te oud achtte - maar door de nummer twee op de lijst, Westerman.

Het Kamerlidmaatschap van Westerman bracht de onderlinge verdeeldheid over de te volgen koers van het Verbond onverhuld aan het licht. Vooral de meer gematigde conservatief-liberale vleugel binnen het Verbond, met als voornaamste representant J.A. Eigeman, was niet onverdeeld gelukkig met Westerman, die zijn fascistische sympathieën luidruchtig ventileerde in de Tweede Kamer. Westerman stuurde, evenals enige anderen vooraanstaande *Nationaal Herstellers*, waaronder C.J. Snijders, in steeds sterkere mate aan op een fusie met de **Nationaal-Socialistische Beweging** (NSB). Tussen de beide vleugels in bevond zich Van Gybland Oosterhoff, als redacteur van partijorgaan *Nationaal Herstel* de spil van de partij, die opteerde voor een niet altijd even heldere middenkoers, waarin plaats was voor zowel meer conservatieve als voor fascistisch getinte ideeën. Uiteindelijk zouden zowel Eigeman als Westerman hun activiteiten voor de partij staken: laatstgenoemde opereerde vanaf december 1935 formeel niet langer als vertegenwoordiger van het VNH in de Tweede Kamer. De vraag naar de verhouding tot de vervaarlijk oprukkende NSB was daarmee echter nog niet beantwoord, en bleef binnen de partij voor verdeeldheid zorgen.

Nadat het VNH bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1935 nog een vrij redelijk resultaat had weten te behalen, zakte het partijleven in de daaropvolgende jaren langzaam in. Een gevoelige klap voor de partij was het plotse overlijden van haar drijvende kracht, Van Gybland Oosterhoff, begin 1937. De feitelijke leiding kwam nu in handen van P.C.L. Eschauzier en de filosoof W. Emmens. Laatstgenoemde zou bij de Tweede Kamerverkiezingen van datzelfde jaar tevens als lijsttrekker optreden. De verkiezingsleus van het Verbond 'Tegen Moskou, geen Mussert, alleen Oranje' maakte dit keer weinig indruk op de kiezers: met 6270 stemmen (0.15%) behaalde de partij nog geen vijfde deel van het electoraat van 1933. De onderlinge verdeeldheid, leidend tot een onduidelijke middenkoers, de concurrentie van de NSB en het falen van de partij om de middenstand en de arbeidersklasse te bereiken hadden hun tol geëist.

Het desastreuze verkiezingsresultaat leidde tot een uittocht van leden, onder wie onder meer Snijders, en tot tijdelijke stopzetting van vrijwel alle activiteiten. Met het ferme besluit om nooit meer deel te nemen aan verkiezingen, keerde een gereorganiseerd Verbond toch terug. Het Verbond definieerde zichzelf nu als studieclub, die 'als een soort liberaal-democratische zuurdeesem, (...) het staatkundig brood voor den liberalen hoek wat smakelijker en beter verteerbaar moet maken.' Tot veel meer dan de uitgave van het steeds onooglijker en kwalitatief zwakker wordende orgaan *Nationaal Herstel* was 'het liberaal-democratische zuurdeesem' in de daaropvolgende jaren echter niet in staat.

Na de Duitse inval bleef *Nationaal Herstel* nog enige tijd verschijnen, nu onder redactie van L.M.E.H.J. Geradts en Eschauzier. Het Verbond trachtte nog een rol te spelen als drijvende kracht achter de vorming van een nieuw front samen met de Nederlandsche Unie en het Nationaal Front. Deze beide bewegingen namen het zieltogende Verbond echter nauwelijks nog serieus als mogelijke bondgenoot. Op 31 maart 1941 verscheen het laatste nummer van *Nationaal Herstel*. Op last van de Duitse bezetter werd het Verbond voor Nationaal Herstel op 19 juni 1941 officieel opgeheven. Het laatste levensteken van het Verbond was een pamflet uit juli 1941 met een verzoek aan de leden geld te storten 'om de liquidatie zoodanig te kunnen laten verlopen, dat wij zonder schuld eindigen.'